

**DEFINICIJE I NAZIVLJE ELEKTRONIČKE GRAĐE
– S PREGLEDOM NAZIVLJA U VJESNIKU BIBLIOTEKARA
HRVATSKE¹**

ELECTRONIC RESOURCES DEFINITIONS AND TERMINOLOGY:
WITH A REVIEW OF TERMS USED IN THE JOURNAL
VJESNIK BIBLIOTEKARA HRVATSKE

Sofija Klarin

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
sklarin@nsk.hr

UDK / UDC 001.4:02
Pregledni rad / Review
Primljeno / Received: 5. 10. 2007.

Sažetak

U radu se donosi pregled definicija i naziva za elektroničku građu u relevantnim ISBD-ima te pojašnjavaju razlozi njihove promjene. Prikazuju se i ostali često korišteni nazivi vezani za elektroničku građu koji su navedeni u ostalim normama i literaturi iz područja knjižničarstva te njihove definicije. U određenoj su mjeri ispitani odnosi među nazivima i njihova uporaba. Radi uvida u hrvatsko nazivlje toga područja, u članku su navedeni primjeri iz Vjesnika bibliotekara Hrvatske – skupnih kazala, kazala svih objavljenih brojeva te članaka i priloga. Ukazuje se na problem prevođenja nazivlja te potrebu daljnjeg rada na usvajanju hrvatskog nazivlja u obrađenom području.

Ključne riječi: elektronička građa, nazivlje, norme, ISBD-i, Vjesnik bibliotekara Hrvatske.

Summary

The paper gives a review of definitions and terms used for electronic resources in ISBSs and discusses the background for their revision. Frequently used terms and definitions in other relevant standards and library literature are also discussed. The author gives a brief report of the use and relations of the explored terms. Croatian electronic resources terminology is illustrated by examples from the indexes and articles of the journal *Vjesnik*

---

¹ Rad predstavlja izmijenjeno i dopunjeno prvo poglavlje magistarskog rada obranjenog 2007. godine na Katedri za bibliotekarsvo Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Vidjeti: Klarin, S. Kataložni opis elektroničke građe: magistarski rad. Zagreb : S. Klarin, 2007.

bibliotekara Hrvatske. The author points at the terminological problems in translation and emphasizes that a new terminology must be adopted.

Key words: electronic resources, terminology, standards, ISBDs, Vjesnik bibliotekara Hrvatske.

1. Uvod

Elektronička građa je građa digitalnog oblika koja čini dio knjižničnih fondova više od četrdeset godina. 1968. godine u Vjesniku bibliotekara Hrvatske² opisani su počeci automatizacije poslovanja u knjižnicama pri čemu se prikazuju računala i bušene kartice kao sredstvo pohrane bibliografskih podataka te navode novi oblici publikacija u fondovima knjižnica koje su izrađene pomoću “elektronskih metoda” kao što su, npr., magnetne trake.³ Od tih godina pratimo razvoj materijalnih nositelja elektroničke građe, obogaćivanja i promjene sadržaja i vrsta elektroničke građe, a u posljednje vrijeme masovno i raznovrsno objavljivanje na mreži. Sve te promjene pratio je i proces normiranja bibliografskog opisa elektroničke građe. Iako bi se moglo pretpostaviti da je to bilo dovoljno dugo razdoblje da se postigne konceptualna i terminološka stabilnost u tom području, problemi nazivlja još su uvijek prisutni.

Cilj je rada ukazati na probleme nazivlja u području elektroničke građe, prikazati povijesni kontekst promjena u relevantnim ISBD-ima kao i aktualnost problema te naznačiti moguće razloge uporabe većeg broja naziva koji nisu normirani. Raznolikost uporabe pojedinih hrvatskih naziva bit će potkrijepljena primjerima iz članaka VBH što može poslužiti budućim autorima da osvijeste ovaj problem i pokušaju koristiti normirane nazive.

2. O problemu normiranja nazivlja elektroničke građe

2001. godine M. Dillon je ukazivao kako je neodređenost nazivlja pokazatelj neodređenosti sadržaja koji leži iza tih naziva, a “prije nego počnemo katalogizirati moramo znati o čemu govorimo.”⁴ Iste je godine P. Young isticao kako problem postoji sve dok izrazi kao što su “dokument” ili “mrežno mjesto” nemaju utvrđen jasan značenjski temelj ili usklađene definicije kao primjerice izrazi

² Dalje u tekstu: VBH.

³ Markić-Čučuković, LJ. Mehanizacija u bibliotekama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 15, 3/4(1968), 222. U VBH se primjena “elektronskih računalnih strojeva” spominje i ranije u prikazu knjige *Modern trends in documentation* (London, 1959.) koji je napisala Marija Sever-Zebec 1961. godine. Vidjeti: Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 7, 3/4(1961), 235. Za ostale primjere u tekstu koji ilustriraju određene probleme u nazivlju, u bilješkama pod tekstom neće se navoditi autori članaka već samo godište, broj, godina i stranica gdje se javlja primjer u tekstu ili natuknica u kazalu.

⁴ Dillon, M. Metadata for web resources: how metadata works on the Web. // Bicentennial Conference on Bibliographic Control for the New Millennium, Washington, November 15-17, 2001 [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: http://www.loc.gov/catdir/bibcontrol/dillon_paper.html

“naslov” ili “jedinica” u tradicionalnom knjižničnom okruženju.⁵ O problemu se pisalo i u VBH 2000. godine kad je M. Willer ukazala na nedovoljno preciznu definiciju i uporabu često korištenih izraza *izvor*, *jedinica* i *objekt* u kontekstu katalogizacije elektroničke građe.⁶ Iste godine i T. Šercar razmatra u VBH uporabu starih naziva za nove digitalne entitete, kao, npr., digitalna “knjižnica” i digitalna “knjiga”, pri čemu naglašava kako je riječ o uobičajenim metaforama za nove entitete koji će biti u uporabi dok za njih ne pronađemo i dogovorimo prikladnije nazive.⁷ O aktualnosti teme govore i komentari na preradbu AACR2 među kojima je, primjerice, i prijedlog Kanadske komisije za katalogizaciju da se odabere izraz *online resource* umjesto izraza *remote access resource* jer je drugi izraz prihvatljiviji za korisnike knjižnica.⁸

Jedan je od razloga neustaljenosti nazivlja toga područja stalni razvoj tehnologije i pojava novih pojmova i naziva u računalnom nazivlju, odakle i dolazi dio knjižničarskog nazivlja koje se odnosi na elektroničku građu. Prema M. Mihaljević, u računalnom nazivlju “vlada terminološka zbrka”,⁹ a autorica ukazuje i na problem prevođenja i prihvaćanja računalnih naziva u stručnoj literaturi na hrvatskom jeziku.¹⁰ Često se za isti pojam koristi niz izraza “koji se protežu od nekoliko likova engleske riječi na različitim stupnjevima prilagodbe hrvatskom jezičnom sustavu (npr., *interface*, *interfeis*, *interfejs*) do niza predloženih domaćih naziva koji se često supojavljaju u istom članku, kod istog autora pa čak i u istoj rečenici.”¹¹

Sustavno prevođenje IFLA-inih normi ima ključnu ulogu u izgradnji ujednačenoga hrvatskoga knjižničarskog nazivlja, a tome su doprinijela i ostala izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva, rad Komisije za knjižničarsko nazivlje koja djeluje još od 1949. godine¹² i Tehničkog odbora DZNM/TO 46 Bibli-

⁵ Young, P. R. Electronic services and library performance measurement: a definitional challenge. [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: http://www.niso.org/committees/ay/Young_Northumbria_presentation_2001.pdf

⁶ Willer, M. Format i kataložna pravila: katalogiziranje elektroničke građe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 43, 1-2(2000), 12. Autorica izraz *izvor* koristi kao prijevod engleskog izraza *resource*.

⁷ Šercar, T. M. Diskontinuitet analognog i digitalnog prostora: knjižničarska struka na raspuću. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 43, 1-2(2000), 29.

⁸ Canadian Committee on Cataloguing. Persistent identifiers and URLs : 5JSC/ACOC/1/CCC response March 23, 2006. [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.collectionscanada.ca/jsc/docs/5acoc1-cccresp.pdf>

⁹ Mihaljević, M. Hrvatsko računalno nazivlje. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 1993. Str. 8.

¹⁰ Računalno nazivlje uglavnom nastaje na engleskom jeziku, a dodatni problem predstavlja činjenica da to nazivlje često nastaje u računalnom slangu.

¹¹ Mihaljević, M. Isto.

¹² Opširnije: Živković, D. / Komisija za knjižničarsko nazivlje: uvod. [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/36/uvod/

otekarstvo, dokumentacija i informacije Hrvatskog zavoda za norme¹³ te i rad i znanstveni projekti Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Međutim, u hrvatskome knjižničarskom nazivlju niz je otvorenih pitanja, a u dijelu koji se odnosi na elektroničku građu aktualna su pitanja i samog naziva građe jer izraz *elektronička građa* nije u potpunosti usvojen već se koristi i izraz *izvori*, a u manjoj mjeri i izraz *resursi*. To se može uočiti i na uzorku tekstova iz VBH gdje u nazivlju koje se odnosi na elektroničku građu nalazimo istoznačnice i nazive bliskog značenja, uočljiv je i nejasan odnos pojedinih izraza (odnos *nadređeno* : *podređeno*), a u manjem broju slučajeva navode se i nazivi na engleskom jeziku.¹⁴

3. Nazivlje i definicije elektroničke građe u međunarodnim standardnim bibliografskim opisima koji se odnose na elektroničku građu

Međunarodni standardni bibliografski opisi (dalje u tekstu ISBD-i) koji obuhvaćaju propise za elektroničku građu su sljedeći: Međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe (International standard bibliographic description for non-book material – ISBD(NBM)),¹⁵ Međunarodni standardni opis računalnih datoteka (*International standard bibliographic description for computer files – ISBD(CF)*)¹⁶ i njegovo 2. izdanje – Međunarodni standardni bibliografski opis elektroničke građe (*International standard bibliographic description for electronic resources – ISBD(ER)*).¹⁷ Te norme predstavljaju primarni izvor za definiranje elektroničke građe i nude uvid u kronološki razvoj nazivlja od 1977. godine.

¹³ Opširnije: Bauer, I.; Zajec, J. Prijevod norme ISO 5127:2001 *Information and documentation – vocabulary* na hrvatski jezik. // 8. seminar Arhivi, knjižnice i muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005, 1-15.

¹⁴ Npr., u broju 45, 3/4(2002) – *elektronički časopisi i online časopisi* i u broju 48, 2(2005) – *elektronička građa, elektroničke publikacije i elektronički izvori*. Nazivi na engleskom jeziku navedeni su u članku koji ukazuje na promjenu norme koja još nije prevedena na hrvatski jezik: 45, 1/2(2002).

¹⁵ ISBD(NBM) : International standard bibliographic description for non-book materials. London : International Program for UBC, 1977. Hrvatski prijevod: ISBD(NBM) : međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe = International standard bibliographic description for non-book material / [prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Vera Bonifačić ; stručna redakcija Eva Verona]. - Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1981. Dalje u tekstu: ISBD(NBM).

¹⁶ ISBD(CF) : International Standard Bibliographic Description for Computer Files. London : IFLA Universal Bibliographic Control And International MARC Programme, 1990. Dalje u tekstu: ISBD(CF).

¹⁷ ISBD(ER) : International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources. München : Saur, 1998. Hrvatski prijevod: ISBD(ER) : Međunarodni standardni bibliografski opis elektroničke građe : prerađeno izdanje ISBD(CF)-a : Međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa računalnih datoteka / preporučila Radna grupa za pregled ISBD(CF)-a ; s engleskog prevele, hrvatske primjere odabrale i izradile Tanja Buzina i Sofija Klarin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Dalje u tekstu: ISBD(ER).

Strojno čitljivi podaci (1977.-1986.)

Naziv *strojno čitljivi podaci* (engl. *machine readable data*) javio se u 1. izdanju ISBD(NBM)-a iz 1977. godine i u njegovom hrvatskom prijevodu objavljenom 1981. godine. Definicija strojno čitljivih podataka glasi: “informacija kodirana metodama koje za obradbu zahtijevaju upotrebu stroja (najčešće računala).”¹⁸ Iz definicije proizlazi da građu temeljno određuje prva razina njezine materijalne pojavnosti tj. binarni kôd koji se može dekodirati samo pomoću računala. Prema ISBD(NBM)-u, *način izrade* i *korištenja* temeljna je vrsna razlika datoteka sa strojno čitljivim podacima i tiskanih publikacija koje su čitljive “ljudskim okom”.¹⁹

Strojno čitljive datoteke (1986.-1988.)

Naziv *strojno čitljive datoteke* (engl. *machine readable files*) predstavljao je samo “radni” ili prijelazni naziv građe koji se upotrebljavao tijekom preradbe ISBD(CF)-a. Naslov nacрта te norme u razdoblju od 1986. do 1988. godine glasio je *International standard bibliographic description for machine-readable files – ISBD(MRF)*.²⁰ Uporabom naziva *strojno čitljive datoteke* nastavljao se kontinuitet nazivlja ISBD(NBM)-a, a isto tako i nazivlja Anglo-američkih kataložnih pravila iz 1978. godine čije je deveto poglavlje obuhvaćalo opis *strojno čitljivih datoteka s podacima* (engl. *machine readable data files*).

Računalne datoteke (1988.-1996.)

Zadnji nacrt ISBD(CF)-a iz 1988. godine i njegovo 1. izdanje iz 1990. godine, koje nije prevedeno na hrvatski jezik, donijeli su novi naziv građe – *računalne datoteke* (engl. *computer files*). U odnosu na prvo izdanje ISBD(NBM)-a, došlo je do neznatne izmjene naziva tj. atribut *strojno čitljiv* zamijenjen je atributom *računalni* premda ni prvi izraz nije u potpunosti uklonjen iz teksta norme. Umjesto izraza *stroj* u definiciju računalnih datoteka uvodi se izraz *računalo* pa se računalne datoteke definiraju kao: “građa koja je kodirana za upotrebu pomoću računala” što je jedina razlika u odnosu na definiciju iz ISBD(NBM)-a.

ISBD(CF) se odnosio samo na omeđene strojno-čitljive jedinice (engl. *monographic computer-readable items*) ili omeđene računalne datoteke (engl. *mono-*

¹⁸ ISBD(NBM), str. 68.

¹⁹ Osim naziva “strojno čitljiv” u engleskom se jeziku koristi i naziv “računalno čitljiv” (*computer readable*) koji se danas sve više nadomješta izrazima “elektronički” i “digitalni”. Ipak, uporaba naziva “strojno čitljiv” zamjećuje se i u recentnoj stručnoj literaturi na engleskom jeziku, a u hrvatskoj se knjižničarskoj literaturi i danas često koristi u sintagmi “strojno čitljivo katalogiziranje”. Izraz strojno-čitljiv se ponekad koristi da označi samo one formate kod kojih računalo može “prepoznati” i indeksirati tekst bez dodatne obrade (npr., bez primjene programa za optičko prepoznavanje znakova – Optical Character Recognition – OCR). Vidjeti: Cleveland, G. Selecting Electronic Document Formats. // UDT Occasional Paper. 11(1999) [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VI/5/op/udtop11/udtop11.htm>

²⁰ Gambari, S.; Guerrini, M. Definire e catalogare le risorse elettroniche. Milano : Editrice bibliografica, 2002. Str. 75.

graphic computer files),²¹ koje mogu imati različite načine pristupa. Uz *mjesno dostupne datoteke* pohranjene na kojemu materijalnom nositelju, u omeđene računalne datoteke ubrajaju se i *datoteke koje su dostupne daljinskim pristupom* bilo da je riječ o datotekama dostupnim u lokalnoj mreži ili putem telekomunikacija.²² Time se koncept računalnih datoteka proširio i na građu koju knjižnica stvarno ne posjeduje u svom fondu.

Elektronička građa (1997.)

Treća promjena naziva i definicije građe dogodila se u drugoj polovici 1990-ih godina. Uslijed razvoja optičke tehnologije, multimedija i pojave World Wide Weba, bila je potrebna daljnja terminološka prilagodba naziva pa je naziv *računalne datoteke* zamijenjen nazivom *elektronička građa* (engl. *electronic resources*). Definicija elektroničke građe u uvodnom dijelu ISBD(ER)-a govori da je riječ o građi koja je *namijenjena uporabi pomoću računala i njegovih vanjskih uređaja*, a u Dodatku C, elektronička se građa definira kao: "Građa (podaci i/ili programi) kodirana za rad na računalu. Obuhvaća građu koja zahtijeva uporabu vanjskih uređaja računala (npr. čitač CD-ROM-a) i online službe (npr., raspravišta, elektronički bilteni i mrežna mjesta)".²³ Kao i u normama koje mu prethode, ISBD(ER) određuje elektroničku građu postupkom korištenja pomoću računala. Radi obuhvaćanja multimedija, definicija je proširena navođenjem dodatne računalne opreme za multimedije.

Dosljednost definicije vidljiva je i u određenju opsega pojma *elektronička građa*. Bez obzira na postojanje niza novih sredstava pohrane digitalnog sadržaja koji se temelje na istoj tehnologiji, opseg pojma *elektronička građa* određuje *namjena uporabe pomoću računala* pa se norma ne odnosi na zvučne CD-ove i videodiskove. Premda tehnološki bliska elektroničkoj građi, takva se građa katalogizira primjenom propisa ISBD(NBM)-a. Za razliku od prethodnih normi, koncept elektroničke građe u ISBD(ER)-u proširen je i na *serijske publikacije* i *online službe* odnosno, ako upotrijebimo današnje nazivlje, *neomeđenu građu*.

Uvođenje izraza *građa* (engl. *resource*), koji predstavlja koristan generički naziv širokog značenjskog opsega, odgovor je na pojavu niza novih vrsta građe koje su svojom složenosti nadmašile dotadašnje vrste računalnih datoteka u knjižnicama. Sam naziv *građa* nije definiran u ISBD(ER)-u, ali ga nalazimo u nacrtu drugog izdanja ISBD(ER)-a iz 2004. godine gdje stoji da je to "dokument, grupa dokumenata ili dio dokumenta u bilo kojem mediju ili kombinaciji medija, dohvatljiv ili nedohvatljiv, a smatra se entitetom i kao takav predstavlja temelj za jedan bibliografski opis."²⁴ Prema A. Sandberg Fox, glavnoj urednici pregleda

²¹ ISBD(CF). Str. 1.

²² ISBD(CF). Str. 1-2.

²³ ISBD(ER). Str. 114.

²⁴ ISBD(ER) : International standard bibliographic description for electronic resources : 2004 revision : draft for world wide review / recommended by the ISBD Review Group ; proposed for Approval by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. Str. 8 [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: http://www.ifla.org/VII/s13/guide/isbder_ww2-1-04.pdf

ISBD(CF)-a, naziv *elektronička građa* odabran je kao prikladniji i obuhvatniji za identifikaciju novih oblika građe od prije korištenog naziva *računalna datoteka*.²⁵ Međutim, L. Dempsey i R. Rusell ukazuju na općenitost naziva *resource* koji je “nejasan, kao što je u bibliografskom kontekstu bila nejasna njegova prethodnica “jedinica” koja se često upotrebljavala bez točne definicije”.²⁶

A. Sandberg Fox pojašnjava da je izraz *elektronički* odabran nakon rasprave o nekim drugim nazivima građe pri čemu je bio predložen i naziv *digitalna građa*.²⁷ Za razliku od velikog broja tehničkih naziva u knjižničarskom nazivlju, sintagma *elektronička građa* nije doslovno preuzeta iz računalnog nazivlja u kojem se češće koristi izraz *digitalni*. Prema M. Guerriniju, prilikom pregleda i preradbe ISBD(CF)-a raspravljalo se o oba izraza, premda izrazi *elektroničko* i *digitalno* nisu istoznačnice.²⁸ Prednost je dana izrazu *elektronički* jer se smatralo da je prihvatljiviji za širi, nekatalogizatorski krug od izraza *digitalni* te da može obuhvatiti i datoteke s mjesnim i s daljinskim pristupom. M. Guerrini dalje komentira da se izrazom *elektronički* više naglašava način čitanja odnosno korištenja građe nego način arhiviranja tj. pohrane dokumenata, koji je digitalni.²⁹ Ispitivanje korištenja oznaka građe koje je proveo J. Weihs pokazalo je, među ostalim, da američki knjižničari – korisnici ISBD(ER)-a smatraju da je izraz *elektronička građa* preširok jer ne uključuje građu koja je elektronička, a čije korištenje ne zahtijeva uporabu računala.³⁰ A. Sandberg Fox komentira kako je naziv ipak prihvatljiv jer se koristi i razumije u različitim kontekstima, kao što se npr., razumije izraz *elektronička trgovina*, te da prevodenje na druge jezike ne predstavlja problem što mu daje prednost u odnosu na ostale izraze.³¹ Prema pregledu kazala VBH, izraz elektronička građa javlja se od 2000. godine, a sam atribut i prije u oblicima *elektronski* i *elektronički*. Osim što pobliže označava izraze kao što su npr., *građa*, *knjiga*, *serijska publikacija*, *informacije*, *dokumenti*, *tekstovi* itd., pridjev *elektronički* zastupljen je u VBH i u sintagmama *elektroničke usluge*, *elektronički marketing*, *elektroničko učenje*, *elektronička dostava dokumenata* itd., čime se potvrđuje prethodni komentar A. Sandberg Fox.

²⁵ Sandberg-Fox, A. Principal changes in the ISBD(ER) [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/IV/ifla64/062-74e.htm>

²⁶ Dempsey, L.; Rusell, R. Clumps or ... organised access to printed scholarly material : outcomes from the third MODELS workshop. // Program. 31,3(July 1997), 239-248. Prema: Willer, M. Format i kataložna pravila, str. 12.

²⁷ Sandberg Fox, A. Principal changes in the ISBD(ER) [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/IV/ifla64/062-74e.htm>

²⁸ Guerrini, M. Catalogare le risorse elettroniche: lo standard ISBD(ER) [citirano: 2007-03-23]. // Biblioteche oggi, XVII,1(1999), 46-70. Dostupno na: <http://www.burioni.it/forum/isbder.htm>

²⁹ Isto.

³⁰ Weihs, J. General material designation in the twenty-first century: results of a survey [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://ublib.buffalo.edu/libraries/units/cts/olac/capc/gmd.html>

³¹ Sandberg-Fox, A. ISBD(ER) i novi razvojni smjerovi u obradi elektroničke građe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 46, 1/2(2003), 53.

B. Tillet smatra da je naziv *elektronička građa* umjetan, a sam atribut *elektronički* neprimjeren u okruženju gdje se koristi naziv *digitalna knjižnica* te očekuje da će buduće promjene AACR2 usvojiti promjenu naziva građe koji bi mogao glasiti *digitalni objekt*.³² Nacrt novog izdanja AACR2 pod naslovom *RDA: Resource Description and Access*, čije se objavljivanje očekuje 2009. godine, donosi i novi prijedlog naziva – *digitalna građa* (engl. *digital resources*), pri čemu se *digitalno* definira kao “sredstvo za pohranu elektroničkih datoteka, namijenjeno korištenju pomoću računala.”³³

Budući da se naziv *digitalna građa* ne javlja u ISBD-ima, njezine su definicije, koje nalazimo u drugim normama i dokumentima, raznolike i manje uvjetovane tradicijom standardnih bibliografskih opisa.

Osim izraza *elektronički* i *digitalni*, za poblize označavanje građe dostupne putem kojega telekomunikacijskog sredstva, koriste se i izrazi *daljinski dostupan* (engl. *remote*), *online* (engl. *online, on-line*) i *mrežni* kojim se na hrvatski jezik prevodi više engleskih izraza: *net, internet, web* i *online*. U hrvatskim se nazivima ponekad navodi više atributa zajedno kao, npr., u sintagmi *mrežni elektronički izvori*.³⁴ I na izraze koji označavaju način pristupa građi utječe tehnološki razvoj u području umrežavanja računala, kao i trendovi uporabe određenih naziva. Odnose između izraza *daljinski dostupan, online, mrežni* i *internetski* i njihovu uporabu trebalo bi dodatno pojasniti. M. Mihaljević predlaže da se umjesto anglicizma *online* i izraza *internetski* koristi hrvatski izraz *mrežni* što se načelno može prihvatiti, ali s oprezom u prevođenju engleskih naziva *internet resource* i *web resource*.³⁵ Dok se izraz *online* može smatrati istoznačnicom izrazu *internetski*, naziv *internet resource* ne mora biti isto što i *web resource* jer je *mrežna građa* tek jedna vrsta *internetske građe* baš kao što je i World Wide Web jedna služba interneta.

4. Pregled naziva koji se koriste u sličnom značenju kao naziv elektronička građa i njihove definicije

Elektronički izvor

Naziv *elektronički izvor* dobar je primjer za ilustraciju problema prevođenja i prihvaćanja nazivlja. U hrvatskoj knjižničarskoj literaturi česta je uporaba izraza *izvor* u sintagmama *izvor informacija, informacijski izvor* i *elektronički izvor*, a u

³² Tillet, B. AACR2's updates for electronic resources : response of a multinational cataloguing code : a case study. // *Electronic Resources : Definition, Selection and Cataloguing*, Rome, November 26-28, 2001 [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: http://w3.uniroma1.it/ssab/er/relazioni/tillet_eng.pdf

³³ RDA: Resource description and access : part A – constituency review of march 2007: draft of chapter 3 [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.collectionscanada.ca/jsc/docs/5rda-parta-ch3rev.pdf>

³⁴ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 49, 2(2006), 8.

³⁵ Mihaljević, M. Hrvatsko računalno nazivlje – stanje 2000. godine [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.hrvatskiplus.org/lgs.axd?t=16&id=220>

VBH se javljaju i sljedeći oblici: *elektronički izvori informacija, multimedijalni izvori, mrežni izvori, mrežni elektronički izvori*. Izraz *izvor* pojavio se kao prijevod engleske riječi *source* (izvor, vrelo), ali i riječi *resource* (*sredstvo, izvor, pomoćno sredstvo, resurs*).³⁶ Kako je vidljivo iz prethodnih primjera, naziv *izvor* se u načelu ne koristi samostalno, kao, npr., izrazi *publikacija* ili *dokument*, već mu najčešće prethodi atribut *elektronički* i/ili izraz koji pobliže označava sadržaj *izvora*, npr., *izvori informacija*.

U uporabi naziva *izvori informacija* naziru se dvije tendencije – da se čitava sintagma *izvor informacija* zamijeni izrazom *izvor* i da se izraz *izvor* koristi umjesto izraza *građa*. I dok se pojmovi *informacijski izvor* i *izvor informacija* mogu odnositi na tiskane i elektroničke izvore informacija, izostavljanje izraza *izvor* uobičajenije je u sintagmama koje sadrže atribut koji pobliže označava medij “izvora”. Takvi su primjeri u VBH: *elektronički izvor* ili *multimedijски izvor*.

U nacrtu hrvatskog prijevoda norme ISO 5127:2001 *Information and documentation – Vocabulary* izraz *izvor* nalazi se u sljedećim oblicima: *informacijski izvor, izvor informacija, rječnički izvor*, ali je upotrijebljen i samostalno u dva primjera kao prijevod engleskog izraza *resource*: 5.1.10 *usluge i izvori* i 5.5.14 *izvori i informacijske službe*.³⁷ U oba se primjera, umjesto izraza *izvori*, može upotrijebiti izraz *građa*.

Razmjerno općeniti i neodređeni nazivi *izvor* i *elektronički izvor* nemaju jasnu definiciju, a u stručnim se radovima na hrvatskom jeziku naziv *elektronički izvor* koristi u više značenja – ponekad kao istoznačnica nazivu *elektronička građa* ili, češće, označava samo daljinski dostupnu tj. *mrežnu građu*, a ponekad sve *izvore informacija u elektroničkom obliku*. Može se pretpostaviti da razlozi raznolike uporabe naziva ovise i o navikama autora kao i o područjima informacijskih znanosti kojima se bave. Korištenje naziva *izvor* umjesto naziva *građa* mogao bi biti odraz stava da naziv *elektronička građa* čini dio nazivlja vezanog za bibliografski nadzor i građu dostupnu putem knjižničkog kataloga, a da se naziv *elektronički izvori* odnosi na širi skup izvora informacija dostupnih istraživačima ili korisnicima knjižnica, u što se ubrajaju i sekundarni izvori informacija. Takav se stav može usporediti s konceptom podjele mrežne građe M. Woollarda na *mrežne stranice s intelektualnim sadržajem* i *digitalne izvore informacija* u koje ubraja statističke podatke, knjižnične kataloge i druge baze podataka.³⁸ Također, u kazalu VBH javlja se natuknica *elektronički izvori i strane baze podataka*.³⁹

³⁶ Englesko-hrvatski rječnik / sastavili Rudolf Filipović... [et al.] Zagreb : Školska knjiga, 1999.

³⁷ Nacrt prijevoda navedene norme dostupan je na stranicama Hrvatskog zavoda za norme: Informacije i dokumentacija – Rječnik (ISO 5127:2001). URL=http://www.hzn.hr/pdf/nHRN_ISO5127.pdf. (2007-03-23)

³⁸ Woollard, M. Digital resources : challenging use or users' challenges : conference proceedings // Examining the impact of digitization upon scholarship in the humanities, 7 July 2003. / Institute of Historical Research [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.history.ac.uk/conferences/digitisation2003/woollard.html>

³⁹ Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 45, 3/4(2002), 90.

Razlog korištenja naziva *izvor* može biti i odraz nekritičkog preuzimanja ili nepoznavanja već usvojenog nazivlja, radi čega se u VBH iz 2005. godine koristi i engleski oblik *resursi*, a taj je izraz zastupljen i u nazivima: *elektronski informacijski resursi*, *informacijski hiperresurs*, *mrežni resursi* ili čak *mrežni izvori informacija (resursi)*.⁴⁰ Prisutnost tih izraza u recentnim brojevima VBH ukazuje da je očigledno potrebno stručno terminološko razgraničenje tih dvaju naziva.

U odnosu na naziv *elektronički izvor*, naziv *elektronička građa* prihvatljiviji je iz nekoliko razloga. U hrvatskom se nazivlju izraz *građa* već koristi u ustaljenim sintagmama *neknjižna građa*, *stara/antikvarna građa*, *kartografska građa* i dr. premda u tim nazivima izraz *građa* predstavlja prijevod engleskog izraza *material* koji označava *vrstu materijalnih oblika za bilježenje podataka*. Dodatno, uporaba naziva *izvor* u kontekstu već ustaljenog nazivlja hrvatskih prijevoda ISBD-a i kataložnih pravila, može dovoditi do preklapanja sa sintagmom *izvori podataka* koja se koristi za opis mjesta u jedinici građe s kojeg se preuzimaju podaci za kataložni opis.

Ipak, uporaba naziva *izvor* korisna je u sintagmama *izvor informacija* i *elektronički izvor informacija* kao prijevod engleskoga naziva *electronic information resources*.⁴¹

Jedinica elektroničke građe

Jedinica (engl. *item*) se prema ISBD(NBM)-u definira kao “dokument, skup dokumenata ili dio dokumenta, u bilo kojem obliku, koji se smatra cjelinom i kao takav tvori osnovu za jedan jedini bibliografski zapis.”⁴² U kontekstu elektroničkog nakladništva *jedinica* se definira i kao: “dokument ili skup dokumenata u bilo kojem materijalnom ili digitalnom obliku, objavljen ili izdan, a smatra se cjelinom i kao takav tvori osnovu za jedan jedini bibliografski zapis”.⁴³

Naziv se najčešće koristi za imenovanje jedinica neknjižne građe dok se, prema Pravilniku i priručniku za izradbu abecednih kataloga Eve Verone, za “tiskani ili drugom tehnikom umnoženi duhovni proizvod u jednom ili više nakladničkih svezaka odnosno na jednom ili više slobodnih listova” koristi naziv *publikacija*.⁴⁴ Izraz *jedinica* koristi se umjesto izraza *publikacija* radi njegove neutralnosti jer “jedinica može najlakše obuhvatiti sve koncepte materijalnih i elektroničkih, tek-

⁴⁰ Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 48, 2(2005), 26.

⁴¹ U dokumentima Nacionalne knjižnice Australije naziv elektronički informacijski izvor koristi se za označavanje elektroničke građe, ali i metapodataka koji tu građu opisuju. Vidjeti: National Library of Australia electronic resources strategies and action: plan 2002-2003 [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.nla.gov.au/policy/electronic/eirsap/>

⁴² ISBD(NBM). Str. 12.

⁴³ Young, P. R. Electronic services and library performance measurement: a definitional challenge [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: http://www.niso.org/committees/ay/Young_Northumbria_presentation_2001.pdf

⁴⁴ Verona, E. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga : prvi dio : odrednice i redalice. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986. Str. 379.

stovnih i netekstovnih, ljudskih i prirodnih tvorevina”.⁴⁵ U ISBD(CF)-u i ISBD(ER)-u nisu navedene definicije izraza *jedinica* i *publikacija*, a u odnosu na prethodno objavljene ISBD-e, ISBD(ER) dosljedno koristi izraz *jedinica* umjesto izraza *publikacija*. Priređivači ISBD(ER)-a iskoristili su neutralnost izraza jedinica pa umjesto naziva *omeđena publikacija*, koji asocira na tradicionalni nakladnički proizvod, uveli općenitiji naziv *omeđena jedinica*.

U kontekstu hrvatskoga kataložnog nazivlja, uporaba izraza *jedinica* uobičajena je u sintagmi *jedinica bibliotečne građe* – u smislu *publikacije* odnosno u sintagmama *kataložna jedinica*, *glavna kataložna jedinica*, *sporedna kataložna jedinica* itd. – u smislu elemenata knjižničnog kataloga.⁴⁶ Pri prijevodima stručnih tekstova na hrvatski jezik, engleski se izraz *item* prevodi trima izrazima: *jedinica*, *jedinica građe* ili *pojedinačni primjerak*.⁴⁷ Budući da izraz *građa* nema jedninu, opravdana je uporaba sintagme *jedinica elektroničke građe*, premda se za označavanje temeljnog dijela elektroničke građe često koriste i izrazi *dokument* i *publikacija*.

Elektronička publikacija

Publikacija (engl. *publication*) se u normi ISO 5127:2001 *Information and documentation – Vocabulary* definira kao “dokument koji je obično proizveden u više primjeraka i namijenjen raspačavanju”.⁴⁸ Taj naziv i navedena definicija mogu obuhvatiti elektroničku građu s određenim ograničenjima. Prvi dio definicije koji govori da je publikacija dokument koji je proizveden u većem broju primjeraka može se primijeniti na mjesno dostupnu građu, a u slučaju mrežne građe navedeni element naklade ne treba shvatiti doslovno. Drugi dio definicije prema kojem publikaciju određuje namjena “općeg raspačavanja” vrijedi za većinu vrsta elektroničke građe, mjesno i daljinski dostupne. Zbog ograničenja prava korištenja, dio je elektroničke građe namijenjen samo *uporabi unutar određene ustanove*, kao, primjerice, građa dostupna u mjesnoj mreži knjižnice.

Uporaba naziva *elektronička publikacija* kao istoznačnice nazivu *elektronička građa* uobičajena je u literaturi. Javlja se kod velikog broja autora, poput C. Oppenheima, u dokumentima UNESCO-a itd. Ipak, značenjski se opseg izraza *publikacija* i *građa* različito shvaća. U ISBD(ER)-u se izraz *građa* koristi kao nadređeni pojam svim vrstama *jedinica* elektroničke građe tj. *publikacija*. Izvan propisa ISBD-a nije uvijek zastupljena takva uporaba naziva već se u pojedinim dokumentima, upravo suprotno, *građa* smatra podređenim pojmom odnosno *vrstom publikacija*. Tako se izrazom *građa* najčešće označava *mrežna građa* koja

⁴⁵ Powell, A.; Heaney, M.; Dempsey, L.. RSLP collection description [citirano: 2007-03-23]. // D-Lib Magazine. 6(2000) Dostupno na: URL: <http://mirrored.ukoln.ac.uk/lis-journals/dlib/dlib/september00/powell/09powell.html>

⁴⁶ Verona, E. Pravidnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga : prvi dio : odrednice i redalice. Str. 387.

⁴⁷ Za “pojedinačni primjerak” u engleskom se jeziku najčešće koristi naziv “copy”.

⁴⁸ ISO 5127:2001(E) Information and documentation – Vocabulary. Str. 15.

se ne može uvrstiti u omeđene ili serijske publikacije, dakle, *integrirajuća građa*. Primjerice, prema definiciji iz UNESCO-vog dokumenta *Safeguarding our documentary heritage* iz 2000. godine dosljedno se umjesto naziva *elektronička građa* koristio naziv *elektronička publikacija*, a izraz *građa* pojavio se samo u sintagmi “online publikacija (ili građa)” pri čemu “online publikacije mogu biti: online omeđene publikacije, online serijske publikacije i online građa (npr., naslovnica jedne ustanove).”⁴⁹ Sličan je stav bio zastupljen i u definicijama navedenim u dokumentima projekta BIBLINK Europske komisije iz 1996. godine čiji su autori razlikovali *mjesno dostupnu publikaciju* (engl. *offline publication*) i *online građu* (engl. *online resource*).⁵⁰

Sužavanjem značenjskog opsega izraza *građa* u odnosu na izraz *publikacija* ukazuje na početne nedoumice u primjeni postojećeg nazivlja na nove vrste građe, osobito mrežne.

Elektronički dokument

Naziv *dokument* najopćenitiji je generički naziv za jedinice knjižnične građe, a navodi se i u navedenoj definiciji elektroničke građe iz nacrtu 2. izd. ISBD(ER)-a. Dokument se definira kao “zabilježena informacija ili materijalni predmet koji se može obrađivati u dokumentacijskom procesu”,⁵¹ a E. Svenonius ga definira kao “poruku koja nosi informacije u zabilježenom obliku”.⁵² Naziv *dokument* autorica koristi za označavanje *materijalnog postvarenja informacije* referirajući se pritom na S. R. Ranganathana, a ne S. Lubetzkyja koji je u istom značenju upotrebjavao naziv *knjiga*.⁵³ Područje terminološkog određenja naziva *dokument* iznimno je široko, a značajne rasprave o sadržaju toga pojma datiraju iz devetnaestog i prve polovice dvadesetog stoljeća u čemu su osobito važnu ulogu zauzimale analize iz područja dokumentalistike koju je predvodio P. Otlet, a iz knjižničarskih krugova S. R. Ranganathan.⁵⁴ Prikladan je radi svojega općenitog značenja, a u njegovu korištenju s atributima *elektronički* ili *digitalni* javljaju se određene nejasnoće.

M. Buckland ukazuje da koncept *digitalnog dokumenta* nije u potpunosti jasan osobito ako se tim nazivom nastoje obuhvatiti nove vrste entiteta, poput računalnih programa ili operacijskih sustava te da takvo određivanje opsega poj-

⁴⁹ Definitions and typology of electronic publications // Safeguarding our documentary heritage / UNESCO. [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: http://webworld.unesco.org/safeguarding/en/all_elec.htm

⁵⁰ Metadata Formats : Work Package 1 of Telematics for Libraries project BIBLINK (LB 4034). [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/documents/libraries/cataloging/metadata/biblink1.pdf>

⁵¹ ISO 5127:2001(E) Information and documentation – Vocabulary. Str. 11.

⁵² Svenonius, E. Intelektualne osnove organizacije informacija. Lokve : Benja, 2005. Str. 8

⁵³ Isto, str. 9.

⁵⁴ Buckland, M. What is a “digital document”? // Journal of the American Society for Information Science. 49, 9(1997), 806-808.

ma elektronički dokument postaje proizvoljno i nezadovoljavajuće.⁵⁵ *Elektronički dokument* (engl. *electronic document*) u literaturi se ponekad koristi kao istoznačnica nazivu *jedinica elektroničke građe*, a ponekad kao generički pojam koji označava isto što i *elektronička građa* ili mu je nadređen. Uporaba naziva *dokument* često je motivirana istim razlogom kao i uporaba izraza *jedinica* i *građa* tj. koristi se radi svoga neutralnog značenja kojim može obuhvatiti jedinice svih oblika pojavnosti, a može se odnositi na objavljene i neobjavljene jedinice (elektroničke) građe. Prema definicijama projekta BIBLINK iz 1996. godine, *dokument* (uz datoteku, časopis itd.) predstavlja *podvrstu elektroničkih publikacija*,⁵⁶ slično kao i u ISBD(ER)-u iz 1997. godine gdje se *elektronički dokument* smatra vrstom građe s tekstovnim podacima. Prema ISBD(ER)-u dokument se definira se kao “građa sastavljena uglavnom od tekstovnih podataka (npr., pisma, članci, izvještaji), izrađena je na računalo namjenskim programom”.⁵⁷ U VBH se javljaju nazivi *elektronički dokument*, *mrežni dokument* i *digitalni dokument* uglavnom kao istoznačnice nazivu elektronička građa.

Dodatno, valja upozoriti i na naziv *objekt sličan dokumentu* (engl. *document-like object*) koji se koristio osobito u počecima razvoja mreže. Tim se nazivom imenovala “jedinica digitalnih podataka usporediva s papirnatim dokumentom. Naziv označava relativno jednostavnu i stabilnu građu i ne obuhvaća multimedijске artefakte i interaktivne službe.”⁵⁸ Uporabom toga naziva željele su se izdvojiti vrste usporedive s tradicionalnim vrstama dokumenata i naglasiti njihova stabilnost i relativna omeđenost, u odnosu na naziv *građa* koji se koristio za označavanje novih proizvoda mrežnog nakladništva.

Digitalni objekt

Već spomenut naziv *objekt* (engl. *object*) ima široko značenje i definira se kao “sve što se može opaziti ili pojmiti”, a *objekti* mogu biti materijalni ili zamišljeni.⁵⁹ Komentirajući uporabu toga naziva u bibliotekarstvu, M. Willer citira L. Dempsey i R. Russel koji smatraju da je naziv objekt koristan, “ali je možda najbolje da se ne rabi kako bi se izbjegla pomutnja s određenim značenjima u kontekstu usmjerenom na objekt.”⁶⁰ Engleski naziv *object* u hrvatskom se jeziku prevodi i kao “predmet”.⁶¹

⁵⁵ Buckland, M. Isto. Str. 804.

⁵⁶ Metadata Formats : Work Package 1 of Telematics for Libraries project BIBLINK (LB 4034) [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/documents/libraries/cataloging/metadata/biblink1.pdf>

⁵⁷ ISBD(ER). Str. 114.

⁵⁸ The Open Archives Forum online tutorial [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.oaforum.org/tutorial/english/page6.htm>

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Prema: Willer, M. Formati i kataložna pravila. Str. 20.

⁶¹ U nacrtu hrvatskog prijevoda norme ISO 5127:2001 izraz predmet koristi se u prijevodu izraza *object* ali i izraza *file*. Bauer, I.; J. Zajec, Isto. Str. 8.

Naziv *objekt* uobičajen je za računalno nazivlje i u informatičkoj tehnologiji označava “vrstu strukture podataka koja se sastoji od digitalnog sadržaja, jedinstvenog identifikatora sadržaja, i drugih podataka o sadržaju, primjerice metapodacima o pravima korištenja”,⁶² a uglavnom se javlja uz izraz *digitalni*, a ne *elektronički*.

Digitalni objekt smatra se i vrstom *podatkovnog objekta*, kao i *materijalni (podatkovni) objekt*, te se najčešće definira kao *objekt koji je sastavljen od skupa niza bitova* ili preciznije kao sadržajno samostalni “paket”⁶³ s pripadajućim dijelovima u koje se ubrajaju metapodaci i identifikatori.⁶⁴

Koristi se u nazivu *označitelja digitalnog objekta (Digital object identifier – DOI)* Međunarodne zaklade za DOI,⁶⁵ a u kontekstu digitalnih knjižnica odnosno arhiva za pohranu elektroničke građe, nazivi *digitalni objekt* i *informatički objekt* koriste se kao oznaka osnovne jedinice digitalnog arhiva (poput nekadašnje upotrebe naziva *datoteka*) odnosno kao najširi ili generički naziv koji obuhvaća sve vrste digitalne građe bez obzira na sadržaj. Bitno je svojstvo većine definicija digitalnog objekta da određuju kako digitalni objekt nužno obuhvaća i metapodatke i identifikatore. Odabir toga naziva može biti koristan za postizanje usklađenosti nazivlja s drugim područjima i ustanovama koje se bave digitalnom građom, npr., arhivima i muzejima.

Elektronički tekst, elektronička knjiga i elektronički časopis

Tekst se može definirati kao “niz riječi i pomoćnih znakova zabilježenih na bilo kojoj građi”,⁶⁶ a za *elektronički tekst* (engl. *electronic text, e-text*) može se reći da ga čini skup znakova u strojno čitljivom obliku različitih formata, npr., ASCII, .HTML i sl. Predstavlja još jedan naziv koji se ponekad koristi kao istoznačnica nazivu *elektronička građa* ili kao izraz koji označuje *vrstu elektroničke građe* kao što je slučaj u ISBD(ER)-u. Izraz *elektronički tekst* je korisniji kao naziv za *vrstu elektroničke građe s tekstom* koja se razlikuje od građe koju čine slikovne datoteke.

Slična je raznolikost upotrebe naziva *elektronička knjiga* (engl. *electronic book, e-book*) kojim se ponekad imenuje *tehnička naprava* tj. ručni čitač ili koji drugi uređaj kojim se čitaju elektronički dokumenti, npr., *SoftBook Reader*, *GemStar e-Book* i sl., zatim *softver* koji se koristi za izradu takvih publikacija za odgovarajuće uređaje, potom *publikacije koje su izrađene korištenjem takvih softvera i prilagođene prikazu na ručnim čitačima* kao i *sve vrste omeđenih elektroničkih publikacija objavljene na kojem prijenosnom mediju ili mreži odnosno omeđena elektronička građa*.

⁶² Reitz, J. M. ODLIS – Online dictionary for library and information science [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://lu.com/odlis/>

⁶³ Lagoze, C.. A secure repository design for digital libraries [citirano: 2007-03-23]. // D-Lib Magazine. 1(1995). Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/december95/12lagoze.html>

⁶⁴ Preservation metadata and the OAIS information model : a metadata framework to support the preservation of digital objects : a report by the OCLC/RLG Working Group on Preservation Metadata. 2002 [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.oclc.org/research/pmwg/>

⁶⁵ International DOI Foundation [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.doi.org>

⁶⁶ Horvat, A. Abecedni katalog i autorstvo. Rijeka : Benja, 1995. Str. 37.

Naziv *elektronička knjiga* tj. *elektronska knjiga* prvi put se javlja u VBH 1986. godine kao izraz kojim se opisuje buduća elektronička građa koja neće samo sadržavati bibliografske podatke već i sadržaje knjiga, slike i slično.⁶⁷

Prema D. Živković elektronička je knjiga "jedna ili više datoteka omeđenog sadržaja koje su dostupne javnosti na mreži (mrežna knjiga) ili u materijalnom obliku (na CD-ROM-u, disketi). Uz tekst može donositi i sliku i zvuk kao i veze sa srodnim mrežnim stranicama te program za izmjene i dopune."⁶⁸ U kontekstu mrežnog nakladništva naziv "elektronička knjiga" na prvi pogled može zvučati neprikladno budući da je u digitalnom obliku "ugrožena" materijalna pojavnost koja knjigu kao materijalni predmet bitno određuje. T. Šercar smatra da je potrebno ustrajati na tome da riječ "knjiga" sačuvamo samo za označavanje knjiga na papiru.⁶⁹ Međutim, više je autora koji podržavaju takvo nazivlje za suvremene nakladničke oblike. V. Titel, kao i D. Živković, smatra da naziv *knjiga* ne treba biti ograničen samo na materijalne predmete.⁷⁰ Naziv se javlja i u službenim dokumentima, najčešće onima vezanim za uređenje dostave obveznog primjerka elektroničke građe, kao npr., dokumentu Radne grupe za obvezni primjerak Britanske knjižnice.⁷¹

Određena raznolikost uporabe naziva zamjećuje se i kod naziva *elektronički časopis* (engl. *electronic journal; e-journal*) koji se ponekad koristi kao generički pojam koji obuhvaća sve *elektroničke serijske publikacije*, a ponekad označava samo jednu vrstu neomeđene građe.

Nazivlje u IFLA-inom dokumentu Functional requirements for bibliographic records

Nazivlje koje uvodi studija *Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa* (Functional requirements for bibliographic records)⁷² ima značajne posljedice na nazivlje ISBD-a, pa i na ono vezano za elektroničku građu. Uvodi se generički naziv *entitet* (engl. *entity*) koji je dovoljno apstraktan da ga mogu prihvatiti stručnjaci različitih područja informacijskih znanosti, pa i informatičari. Studija do-

⁶⁷ Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 29, 1/4(1986), 129.

⁶⁸ Živković, D. Elektronička knjiga. Zagreb : Multigraf, 2001. Str. 8.

⁶⁹ Šercar, T. M. Isto. Str. 29.

⁷⁰ Titel, V. The digital book : a medial revolution without a new medium [citirano: 2007-03-23]. // D-Lib Magazine. 9(2003). Str. 10. Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/october03/titel/10titel.html>

⁷¹ Report of the Working Party on Legal Deposit [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.bl.uk/about/policies/workreplegdep.html>

⁷² Functional requirements for bibliographic records : final report / IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records ; approved by the Standing Committee of the IFLA Section on Cataloguing. München : K. G. Saur, 1998. Hrvatski prijevod: Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa : završni izvještaj / IFLA-ina Studijska skupina za uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela Tinka Katić ; hrvatske primjere odabrale i izradile Đurđica Brezak Lugarić ... et al.]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

nosi četiri izraza za entitete: *djelo* (engl. *work*), *izraz* (engl. *expression*), *pojavni oblik* (engl. *manifestation*) i *jedinica građe* (ili *pojedinačni primjerak*) (engl. *item*). Od toga se u kontekstu elektroničke građe najčešće koristi izraz *pojavni oblik* odnosno sintagma *elektronički pojavni oblik*. To naznačava ne samo nominalnu već i konceptualnu promjenu jer se elektronička građa počinje promatrati prije svega kroz vrstu sadržaja, a potom kroz medij u kojem je izrađena.

5. Zaključak

Tri navedena naziva građe koji se koriste u ISBD-ima: *strojno čitljive datoteke*, *računalne datoteke* i *elektronička građa* odražavaju okolnosti izrade standardnih bibliografskih opisa odnosno određenih razdoblja u razvoju informacijske tehnologije kao i razvoja sredstava za prijenos i pohranu podataka. Ostali nazivi koji se koriste, manje ili više precizno, usporedno s nazivom građe koji je određen ISBD(ER)-om, odraz su potrebe korištenja nazivlja iz drugih diskursa ili srodnih područja informacijskih znanosti, a u određenoj mjeri odražavaju i trend u uporabi određenih računalnih naziva. Neriješene terminološke nedoumice oko prikladnosti tradicionalnog nazivlja za nove vrste građe dovele su i do uvođenja “neutralnih” tj. sve širih generičkih naziva, poput naziva *digitalni objekt* ili *entitet*. Osim uočene neujednačenosti i nedosljedne uporabe naziva, problem u nazivlju ovog područja predstavljaju i nedovoljno jasno definirani odnosi među pojedinim nazivima, premda takva pitanja nisu posve nova u knjižničarskom nazivlju. U ovom slučaju, neustaljenost nazivlja odraz je neustaljenoga elektroničkog nakladništva i, posljedično, prilagođavanja normi za bibliografski opis elektroničke građe. S tim je povezana i potreba preciznije kategorizacije i jasnijeg definiranja vrsta elektroničke građe.

Stilska raznolikost nije dozvoljena u znanstvenoj komunikaciji, a neujednačenost nazivlja može utjecati na nedovoljnu “prepoznatljivost do sada stečenog znanja i spoznaja izvan užeg područja informacijskih znanosti tj. onemogućavanje postizanja kontinuiteta znanstvenih istraživanja” o čemu je pisala V. Olujić Vuković u prvom dvobroju VBH iz 2007.⁷³ Iz uvida u stručnu literaturu ovog područja i načinjenog pregleda VBH⁷⁴ može se zaključiti da hrvatsko nazivlje vezano za elektroničku građu još uvijek nije ustaljeno što ukazuje na potrebu dodatnoga uredničkog i lektorskog angažmana u časopisu. Tim se zaključkom, svakako, ne umanjuje uloga VBH u uvođenju novog nazivlja pri čemu je osobito korisno objavljivanje prikaza prijevoda normi, priloga s prikazima strane stručne literature i izvještajima s međunarodnih konferencija u kojima su hrvatski knjižničari ulagali osobit napor pri prevođenju i stvaranju novog nazivlja.

⁷³ Olujić Vuković, V. Kvantitativna istraživanja procesa stvaranja, prijenosa i korištenja informacija – nužnost jedinstvenog pristupa. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 50, 1/2(2007), 35.

⁷⁴ Za postizanje potpune preciznosti, analiza hrvatskog nazivlja trebala bi se temeljiti na širem istraživanju VBH i obuhvatiti, primjerice, kvantitativnu analizu, proučavanje učestalosti pojavljivanja pojedinih pojmova u tekstu i usporedbu učestalosti pojavljivanja pojmova te uspostavu odnosa među pojmovima. Međutim, takva precizna analiza ne može biti provedena bez pomoći računalnih postupaka, prije svega bez dostupnosti digitalne preslike i elektroničkog teksta svih brojeva VBH.

LITERATURA

Bauer, Ivo; Zajec, Jasenka. Prijevod norme ISO 5127:2001 *Information and documentation – vocabulary* na hrvatski jezik. // 8. seminar Arhivi, knjižnice i muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. Str. 1-15.

Buckland, Michael. What is a “digital document”? // *Journal of the American Society for Information Science*. 49, 9(1997), 804-809.

Canadian Committee on Cataloguing. Persistent identifiers and URLs : 5JSC/ACOC/1/CCC response March 23, 2006 [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.collectionscanada.ca/jsc/docs/5acoc1-cccresp.pdf>

Cleveland, Gary. Selecting Electronic Document Formats. // *UDT Occasional Paper*. 11(1999) [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VI/5/op/udtop11/udtop11.htm>

Definitions and typology of electronic publications // *Safeguarding our documentary heritage / UNESCO* [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: http://webworld.unesco.org/safeguarding/en/all_elec.htm

Dempsey, Lorcan; Rusell, Rosemary. Clumps or ... organised access to printed scholarly material : outcomes from the third MODELS workshop. // *Program*. 31,3(July 1997), 239-248.

Dillon, Martin. Metadata for web resources: how metadata works on the Web. // *Bicentennial Conference on Bibliographic Control for the New Millennium*, Washington, November 15-17, 2001 [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: http://www.loc.gov/catdir/bibcontrol/dillon_paper.html

Englesko-hrvatski rječnik / sastavili Rudolf Filipović... [et al.] Zagreb : Školska knjiga, 1999.

Guerrini, Mauro. Catalogare le risorse elettroniche: lo standard ISBD(ER) [citirano: 2007-03-23]. // *Biblioteche oggi*, XVII,1(1999), str. 46-70. Dostupno na: <http://www.burioni.it/forum/isbder.htm>

Gambari, Stefano; Guerrini, Mauro. Definire e catalogare le risorse elettroniche. Milano : Editrice bibliografica, 2002.

Horvat, Aleksandra. Abecedni katalog i autorstvo. Rijeka : Benja, 1995.

Informacije i dokumentacija – Rječnik (ISO 5127:2001): [nacrta] [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: http://www.hzn.hr/pdf/nHRN_ISO5127.pdf

International DOI Foundation [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.doi.org>

ISBD(CF) : International Standard Bibliographic Description for Computer Files. London : IFLA Universal Bibliographic Control And International MARC Programme, 1990.

ISBD(ER) : International standard bibliographic description for electronic resources : 2004 revision : draft for world wide review / recommended by the ISBD Review Group ; proposed for Approval by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. Str. 8. [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: http://www.ifla.org/VII/s13/guide/isbder_ww2-1-04.pdf

ISBD(ER) : Međunarodni standardni bibliografski opis elektroničke građe : prerađeno izdanje ISBD(CF)-a : Međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa računalnih datoteka / preporučila Radna grupa za pregled ISBD(CF)-a ; s engleskog prevele, hrvatske primjere odabrale i izradile Tanja Buzina i Sofija Klarin. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001.

ISBD(NBM) : International standard bibliographic description for non-book materials. London : International Program for UBC, 1977. U radu će se koristiti hrvatski prijevod: ISBD(NBM) : međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe = International standard bibliographic description for non-book material / [prevela, hrvatske primjere odabrala i izradila Vera Bonifačić ; stručna redakcija Eva Verona]. - Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1981.

ISO 5127:2001(E) Information and documentation – Vocabulary.

Klarin, Sofija. Kataložni opis elektroničke građe: magistarski rad. Zagreb : S. Klarin, 2007.

Lagoze, Carl. A secure repository design for digital libraries [citirano: 2007-03-23]. // D-Lib Magazine. 1(1995). Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/december95/12lagoze.html>

Markić-Čučuković, Ljerka. Mehanizacija u bibliotekama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 15, 34(2000). Str. 221-242.

Metadata Formats : Work Package 1 of Telematics for Libraries project BIBLINK (LB 4034) [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/documents/libraries/cataloging/metadata/biblink1.pdf>

Mihaljević, Milica. Hrvatsko računalno nazivlje. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 1993.

Mihaljević, Milica. Hrvatsko računalno nazivlje – stanje 2000. godine [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.hrvatskiplus.org/lgs.axd?t=16&id=220>

National Library of Australia electronic resources strategies and action: plan 2002-2003 [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.nla.gov.au/policy/electronic/eirsap/>

Olujić Vuković, V. Kvantitativna istraživanja procesa stvaranja, prijenosa i korištenja informacija – nužnost jedinstvenog pristupa. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 50, 1/2(2007), 27-42.

The Open Archives Forum online tutorial [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.oaforum.org/tutorial/english/page6.htm>

Powell, Andy; Heaney, Michael; Dempsey, Lorcan. RSLP collection description [citirano: 2007-03-23]. // D-Lib Magazine. 6(2000). Dostupno na: <http://mirrored.ukoln.ac.uk/lis-journals/dlib/dlib/dlib/september00/powell/09powell.html>

Preservation metadata and the OAIS information model : a metadata framework to support the preservation of digital objects : a report by the OCLC/RLG Working Group on Preservation Metadata. 2002 [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.oclc.org/research/pmwg/>

RDA: Resource description and access : part A – constituency review of march 2007: draft of chapter 3 [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.collectionscanada.ca/jsc/docs/5rda-parta-ch3rev.pdf>

Reitz, Joan. M. ODLIS – Online dictionary for library and information science [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://lu.com/odlis/>

Report of the Working Party on Legal Deposit [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.bl.uk/about/policies/workreplegdep.html>

Sandberg-Fox, Ann. ISBD(ER) i novi razvojni smjerovi u obradi elektroničke građe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 46, 1/2(2003), 50-59.

Sandberg Fox, Ann. Principal changes in the ISBD(ER) [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/IV/ifla64/062-74e.htm>

Svenonius, Elaine. Intelektualne osnove organizacije informacija. Lokve : Benja, 2005.

Šercar, Tvrtko M. Diskontinuitet analognog i digitalnog prostora: knjižničarska struka na raspuću. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 43, 4(2000[i.e. 2001]), 15-33.

Tillet, Barbara. AACR2's updates for electronic resources : response of a multinational cataloguing code : a case study. // Electronic Resources : Definition, Selection and Cataloguing, Rome, November 26-28, 2001 [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: http://w3.uniroma1.it/ssab/er/relazioni/tillet_eng.pdf

Titel, Volker. The digital book : a medial revolution without a new medium [citirano: 2007-03-23]. // D-Lib Magazine. 9(2003). Str. 10. Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/october03/titel/10titel.html>

Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa : završni izvještaj / IFLA-ina Studijska skupina za uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju ; [s engleskog prevela Tinka Katić ; hrvatske primjere odabrale i izradile Đurđica Brezjak Lugarić ... et al.]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga : prvi dio : odrednice i redalice. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986.

Vjesnik bibliotekara Hrvatske / [glavna i odgovorna urednica, editor-in-chief Tinka Katić]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 1950- . 1, 1/3(1950)-50, 1/2(2007).

Weihls, Jean. General material designation in the twenty-first century: results of a survey [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://ublib.buffalo.edu/libraries/units/cts/olac/capc/gmd.html>

Willer, Mirna. Formati i kataložna pravila: katalogiziranje elektroničke građe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 43, 1/2(2000), 9-22.

Woollard, Mathew. Digital resources : challenging use or users' challenges : conference proceedings // Examining the impact of digitization upon scholarship in the humanities, 7 July 2003. / Institute of Historical Research [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: <http://www.history.ac.uk/conferences/digitisation2003/woollard.html> (23.03.2007.)

Young, Peter R. Electronic services and library performance measurement : a definitional challenge [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: http://www.niso.org/committees/ay/Young_Northumbria_presentation_2001.pdf

Živković, Daniela. Elektronička knjiga. Zagreb : Multigraf, 2001.

Živković, Daniela. Komisija za knjižničarsko nazivlje: uvod [citirano: 2007-03-23]. Dostupno na: http://www.hkdruštvo.hr/hr/strucna_tijela/36/uvod/

PRILOG 1

Prilog sadrži pregled naziva koji se javljaju u kazalima i u tekstovima članaka VBH.

Elektroničko	Digitalno	Mrežno	Ostalo
E-građa	Digitalna arhiva	Mrežni časopisi	Informacijski hiperesurs
E-learning	Digitalni dokumenti	Mrežni dokumenti	Informacijski izvor
Elektronički arhivi	Digitalna građa	Mrežni elektronički izvori	Multimedijalni izvori
Elektroničko arhivsko građivo	Digitalne informacije	Mrežna građa	Strojnočitljivi dokumenti
Elektronički časopisi	Digitalne karte	Mrežni izvori	Web-stranice
Elektronički dokumenti	Digitalne knjižnice	Mrežni oblici serijske građe	
Elektronska dostava dokumenata	Digitalne knjižnice i zbirke	Mrežna odredišta	
Elektroničko građivo	Digitalne reprodukcije	Mrežna mjesta	
Elektronička građa		Mrežne publikacije	
Elektroničke informacije	Digitalizirana građa	Mrežni resursi	
Elektronski informacijski resursi	Digitalizirane knjige		
Elektroničko izdavaštvo	Digitalizirani zvuk i slika		
Elektronički izvori informacija			
Elektronički izvori i strane baze podataka			
Elektronička kartografska građa			
Elektronička knjiga			
Elektronska knjižnica			
Elektronički marketing			
Elektronički mediji			
Elektronski oblik dokumenta			

Elektroničko	Digitalno	Mrežno	Ostalo
Elektronska/ elektronička pošta			
Elektronsko publiciranje			
Elektronička serijska publikacija			
Elektroničko sredstvo			
Elektronički tekstovi			
Elektroničko učenje			
Elektroničke usluge			
Elektronički zapisi			